

॥ सा विद्या या विमुक्तये ॥

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड

'ज्ञानतीर्थ', विष्णुपुरी, नांदेड - ४३१ ६०६ (महाराष्ट्र राज्य) भारत

SWAMI RAMANAND TEERTH MARATHWADA UNIVERSITY, NANDED

'Dnyanteerth', Vishnupuri, Nanded - 431 606 (Maharashtra State) INDIA

Established on 17th September, 1994, Recognized By the UGC U/s 2(f) and 12(B), NAAC Re-accredited with 'B++' grade

Fax : (02462) 215572

Academic-1 (BOS) Section

website: srtmun.ac.in

Phone: (02462)215542

E-mail: bos.srtmun@gmail.com

मानवविज्ञान विद्याशाखे अंतर्गत राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणा-२०२० नुसार पदवी तृतीय वर्षाचे अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२६-२७ पासून लागू करण्याबाबत.

परिपत्रक

या परिपत्रकान्वये सर्व संबंधितांना कळविण्यात येते की, दिनांक २२ एप्रिल, २०२६ रोजी संपन्न झालेल्या मा. विद्यापरिषदेच्या बैठकीतील विषय क्र. ०९/६४-२०२६ च्या ठरावानुसार मानवविज्ञान विद्याशाखेतील राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण-२०२० नुसार बी.ए. पदवी तृतीय वर्षाचे अभ्यासक्रम (Syllabus) शैक्षणिक वर्ष २०२६-२७ पासून लागू करण्यास मा. विद्यापरिषदेने मान्यता प्रदान केली आहे. त्यानुसार मानवविज्ञान विद्याशाखेतील खालील अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२६-२७ पासून लागू करण्यात येत आहेत

01) B.A.T.Y. Economics Syllabus	9) B.A. T.Y. Pali
02) B.A. T.Y. English	10) B.A. T.Y. Public Administration
03) B.A. T.Y. Geography	11) B.A. T.Y. Military Science
04) B.A. T.Y. History	12) B.A. T.Y. NCC
05) B.A. T.Y. Marathi	13) B.A. T.Y. Administrative Services
06) B.A. T.Y. Political Science	14) B.A. T.Y. Sanskrit
07) B.A. T.Y. Sociology	15) B.A. T.Y. Sociology (NMDC Hingoli)
08) B.A. T.Y. Urdu	

सदरील परिपत्रक व अभ्यासक्रम प्रस्तुत विद्यापीठाच्या www.srtmun.ac.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहेत. तरी सदरील बाब ही सर्व संबंधितांच्या निदर्शनास आणून द्यावी, ही विनंती.

'ज्ञानतीर्थ' परिसर,
विष्णुपुरी, नांदेड - ४३१ ६०६.

जा.क्र.:शैक्षणिक-१ / परिपत्रक / एनईपी / मानवविज्ञान / २०२६-२७ /
दिनांक : १७.०६.२०२६

आपला विश्वासू

सहाय्यक कुलसचिव

शैक्षणिक-१ अभ्यासमंडळे विभाग

प्रत माहिती व पुढील कार्यवाहीस्तव :

- १) मा.कुलगुरु महोदयांचे कार्यालय, प्रस्तुत विद्यापीठ
- २) मा.प्र.कुलगुरु महोदयांचे कार्यालय, प्रस्तुत विद्यापीठ
- ३) मा. अधिष्ठाता, मानवविज्ञान विद्याशाखा, प्रस्तुत विद्यापीठ.
- ४) मा. संचालक, परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ यांचे कार्यालय, प्रस्तुत विद्यापीठ.
- ५) मा. प्राचार्य/संचालक, सर्व संबंधित संलग्नित महाविद्यालये, प्रस्तुत विद्यापीठ.
- ६) सिस्टम एक्सपर्ट, शैक्षणिक विभाग, प्रस्तुत विद्यापीठ यांना देवून कळविण्यात येते की, सदरील परिपत्रक विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर प्रसिध्द करण्यात यावे.

Scanned with OKEN Scanner

**SWAMI RAMANAND TEERTH
MARATHWADA UNIVERSITY, NANDED - 431 606**

**(Structure and Syllabus of Four Years Multidisciplinary Degree
Program with Multiple Entry and Exit Option)**

**UNDERGRADUATE PROGRAMME OF
HUMANITIES**

Major in DSC (PALI)

Under the Faculty of Humanities

**Effective from Academic year 2026 – 2027
(As per NEP-2020)**

***Forward by the Dean,
Faculty of Humanities.....***

National Education Policy 2020 has been announced on 29.07.2020. NEP 2020 proposes a new and forward-looking vision for India's Higher Education System through quality universities and colleges. Its key is in the curriculum and its practical implementation.

The curriculum must be exciting, relevant, and regularly updated to align with the latest knowledge requirements and meet specified learning outcomes. High-quality pedagogy is necessary to impart the curricular material to students successfully; pedagogical practices determine the learning experiences provided to students, thus directly influencing learning outcomes. The assessment methods must be scientific, designed to improve learning continuously test the knowledge application.

The university's proper framing and development of syllabi will result in the upbringing and nourishment of multidisciplinary and holistic citizens. Emphasis is on outcome-based learning. Every course has well-defined objectives and outcomes. The assessment guidelines also provide clarity and precision to the vision behind prescribing the particular course content.

NEP foresees more vibrant, socially engaged, cooperative communities and a happier, cohesive, cultured, productive, innovative, progressive, and prosperous nation. The introduction of Research Methodology and ethics will widen the vision and broaden the perspectives of the learners.

Introducing Case Studies and Field Projects has created a unique opportunity for the higher education institute to bridge the gap between the academia, industry and the community NEP believes effective learning requires a comprehensive approach that involves an appropriate curriculum, engaging pedagogy, continuous formative assessment, and adequate student support.

We are sure that the Graduate centres of this university and its affiliated colleges will implement the course effectively and successfully, resulting in a healthy and more creative academic ambience.

Prof. Dr. Parag Khadke

Dean, Faculty of Humanities,

Prof. Dr. Shailaja Wadikar

Asso. Dean, Faculty of Humanities,

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded.

Forward by the Chairman, Subject Pali

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded

Members of the Board of Studies in the subject of PALI

Under the faculty of Humanities

SrNo	Name of theMember	Designation	Address withmailid	Contact No.
1	Dr.Suryabhan Ramesh Buwa	<i>Chairman</i>	suryabhan.buwa1@gmail.com	7507544108 8329091052
2	Dr.Balaji Maruti Gavhale	<i>Member</i>	drsbg28@yahoo.com	9011021978 9423218624
3	Dr.Gautam Shesharao Bansode	<i>Member</i>	basnsodegs@gmail.com	9921024854
4	Dr. Govind Kerba Shile	<i>Member</i>	dr.govindshile@gmail.com	9921155260
5	Dr.Niraj Ganesh Bodhi	<i>Member</i>	Niraj.bodhi@yahoomail.in	8767695463

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded

Faculty of Humanities

Structure for Four Year Multidisciplinary Degree Program with Multiple Entry and Exit

Subject: **DSC** (Major) / **DSM** (Minor)

Year & Level	Semester	Major (DSC)	Major Elective (DSE) Choose any one course	Generic Elective (GE) (Basket 3) <i>Select from Basket 3 of (Faculties other than Humanities)</i>	Vocational & Skill Enhancement Course	Ability Enhancement Course (AEC) (Basket 4) Value Education Courses (VEC) / Indian Knowledge System (IKS) (Basket 5) <i>(Common across faculty)</i>	Field Work / Project/ Internship/ OJT/ Apprenticeship / Case Study Or Co-curricular Courses (CC) (Basket 6 for CC) <i>(Common across faculty)</i>	Credits	Total Credit:
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3 (5.5)	V	HPALCT 1301 (4Cr) मिलिन्दपञ्चो HPALCT 1302 (4Cr) विसुद्धिमग्गो HPALCT 1303 (4Cr) धम्मपद 12Credits	HPALET1301 खुद्दकपाठपालि (4Cr)	-----	HPALVC1301 पालि भाषा व शिक्षण कौशल्य विकास (2Cr)	-----	HPALFPI 1301 (4Cr) बुद्धपर्यटन स्थळे	22	44
	VI	HPALCT 1351 (4Cr) मिलिन्दपञ्चो HPALCT 1352 (4Cr) विसुद्धिमग्गो HPALCT1353 (2 Cr) धम्मपद HPALIK 1354 (2Cr) पालि साहित्य व ज्ञानप्रणाली 12 Credits	HPALET 1351 (4Cr) उदानपालि	-----	HPALVC 1351 पालि भाषा व लिपि कौशल्य विकास (2Cr)	-----	HPALOJ1351 (4Cr) कार्यस्थळी प्रत्यक्ष प्रशिक्षण	22	
	Cum .Cr.	24	08	---	04	---	08		
<p>Exit option: UG Diploma in Major <u>DSC</u> on completion of 88 credits and additional 4 credits from NSQF / Internship</p>									

Abbreviations:

- 1. DSC:** Department/Discipline Specific Core (Major)
  - 2. DSE:** Department/Discipline Specific Elective (Major)
  - 3. DSM:** Discipline Specific Minor
  - 4. GE/OE:** Generic/Open Elective
  - 5. VSEC:** Vocational Skill and Skill Enhancement Course
  - 6. VSC:** Vocational Skill Courses
  - 7. SEC:** Skill Enhancement Courses
  - 8. AEC:** Ability Enhancement courses
  - 9. MIL:** Modern Indian languages
  - 10.IKS:** Indian Knowledge System
  - 11.VEC:** Value Education Courses
  - 12.OJT:** On Job Training: (Internship/Apprenticeship)
  - 13.FP:** Field Projects
  - 14.CEP:** Community Engagement and Service
  - 15.CC:** Co-Curricular Courses
  - 16.RM:** Research Methodology
  - 17.RP:** Research Project/Dissertation
-

Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded
Faculty of Humanities

General Guidelines for course structure:

- 1) The Major subject is the discipline or subject of the main focus and the degree will be awarded in that discipline/su
- 2) Credits and curriculum of Major and Minor subject is same in the first year
- 3) In the first year Students should choose two different subject as a Major and Minor in same faculty).
- 4) From the Second year curriculum of Major and Minor subject is the different .
- 5) Generic /Open Elective is to be chosen compulsorily from faculty other than that of the Major. (Select from Basket)
- 6) Vocational and Skill Enhancement Courses (VSEC or VSC and SEC) are related to Major Course(DSC)
- 7) Ability Enhancement Courses (AEC) :
  - a) English language may be offered Sem . I for 2 Credits and sem. III for 2 Cr. in AEC
  - b) Second languages may be offered Sem . II for 2 Credits and sem. IV for 2 Cr. in AEC
- 8) Column No. 7 and 8 is common for all faculties.
- 9) Curriculum of VEC , CI , IKS and CC will provide by university.

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded

Faculty of Humanities. Major in Pali

Basket 1: Major/ Minor course for Semester V and VI (C): Each of 04, 02 Credits

Semester	BOS proposing Major (e g.)	Details of Major/Minor Course (M)	
		CODE	Title of the Course
Semester V	Major (DSC)	HPALCT 1301 (4Cr)	मिलिन्दपञ्चो
		HPALCT 1302 (4Cr)	विसुद्धिमग्गो
		HPALCT 1303 (4Cr) 12Credits	धम्मपद
	Major (DSE)	HPALET1301 (4Cr)	खुद्दकपाठपालि
Semester VI	Major (DSC)	HPALCT 1351 (4Cr)	मिलिन्दपञ्चो
		HPALCT 1352 (4Cr)	विसुद्धिमग्गो
		HPALCT 1353 (2Cr)	धम्मपद
		HPALIK 1354 (2Cr) 12 Credits	पालि साहित्य व ज्ञानप्रणाली
	Major (DSE)	HPALET 1351 (4Cr)	उदानपालि

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded

Faculty of Humanities GE in Pali

Each BOS will suggest Generic Elective Course (Minimum one and Maximum Four) for semester V and VI

Semester	Name of the Language	CODE	Title of the Course
Sem V	BOS in PAL	HPALET1301 (4Cr)	खुद्दकपाठपालि
Sem VI	BOS in PAL	HPALET 1351 (4Cr)	उदानपालि

Note: GE is to be chosen compulsory from faculty other than that of the Major.

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded
Faculty of Humanities VSC in Pali
Vocational Skill Enhancement Course

Field Project / On the Job Training Course (04 Credit) for semester V and VI

Semester	Name of the Language	CODE	Title of the Course
Sem V	BOS in PAL	HPALPF1301	बुध्द पर्यटन स्थले
Sem VI	BOS in PAL	HPALOJ1351	कार्यस्थळी प्रत्यक्ष प्रशिक्षण

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded
Faculty of Humanities VSC in Pali
Vocational Skill Enhancement Course

Each BOS will suggest Vocational Skill Enhancement Course for semester V and VI

Semester	Name of the Language	CODE	Title of the Course
Sem V	BOS in PAL	HPALVC1301	पालि भाषा व शिक्षण कौशल्य विकास
Sem VI	BOS in PAL	HPALVC1351	पालि भाषा व लिपि कौशल्य विकास

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded
Faculty of Humanities. Major in Pali
Under Graduate Third Year Programme ,Semester V (Level 5.5)
Teaching Scheme

	Course Code	Course Name	Credits Assigned			Teaching Scheme (Hrs./ week 1 Hrs.=60 M.)	
			Theory	Practical	Total	Theory	Practical
Optional	HPALCT 1301	मिलिन्दपञ्चो	04	--	04	04	--
	HPALCT 1302	विसुद्धिमग्गो	04	--	04	04	--
	HPALCT 1303	धम्मपद	04	--	04	04	--
Generic Electives	HPALET 1301	खुद्दकपाठपालि	04	--	04	04	--
Vocational & Skill Enhancement Course	HPALSC 1301	पालि भाषा व शिक्षण कौशल्य विकास	02	--	02	02	--
Co-curricular Courses/Community Engagement Services (CC) (Basket 5)	HPALFPI 1301	बुद्धपर्यटन स्थळे	04	--	04	--	--
Total Credits			22	--	22	22	--

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded
Faculty of Humanities. Major in Pali
Under Graduate Third Year Programme, Semester VI (Level 5.5)

Teaching Scheme

	Course Code	Course Name	Credits Assigned			Teaching Scheme (Hrs./ week 1 Hrs.=60 M.)	
			Theory	Practical	Total	Theory	Practical
Optional	HPALCT 1351	मिलिन्दपञ्चो	04	--	04	04	--
	HPALCT 1352	विसुद्धिमग्गो	04	--	04	04	--
	HPALCT 1353	धम्मपद	04	--	04	04	--
Generic Electives	HPALET 1351	उदानपालि	04	--	04	04	--
Vocational & Skill Enhancement Course	HPALSC 1351	पालि भाषा व लिपि कौशल्य विकास	02	--	02	02	--
Co-curricular Courses/Community Engagement Services (CC) (Basket 5)	HPALFP1351	कार्यस्थली प्रत्यक्ष प्रशिक्षण	04	--	04	04	--
Total Credits			22	--	22	22	--

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded
Faculty of Humanities Major in Pali
Under Graduate Third Year Programme, Semester V (Level 5.5)
Examination Scheme

[20% Continuous Assessment (CA) and 80% End Semester Examination (ESE)]

Subject (1)	Course Code (2)	Course Name (3)	Theory					Total Col. (6+7) / (09)
			Continuous Assessment (CA)			ESE		
			Test I (4)	Assignment (5)	Attendance (6)	Avg of T1+T2+Assi. /3 (7)	Total (8)	
Optional	HPALCT1301	मिलिन्दपञ्चो	20	12	08	40	60	100
	HPALCT1302	विसुद्धिमग्गो	20	12	08	40	60	100
	HPALCT1303	धम्मपद	20	12	08	40	60	100
Generic Electives	HPALET1301	खुदकपाठपालि	20	12	08	40	60	100
Vocational & Skill Enhancement Course	HPALVC1301	पालि भाषा व शिक्षण कौशल्य विकास	10	06	04	20	30	50
Co-curricular Courses/Community Engagement Services (CC) (Basket 5)	HPALFP1301	बुद्धपर्यटन स्थळे	20	12	08	40	60	100

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded

Faculty of Humanities Major in Pali

Under Graduate Third Year Programme, Semester VI (Level 5.5)

Examination Scheme

[20% Continuous Assessment (CA) and 80% End Semester Examination (ESE)]

Subject (1)	Course Code (2)	Course Name (3)	Theory				ESE Total (8)	Total Col. (6+7) / (09)
			Continuous Assessment (CA)			Avg of T1+T2+Assi. /3 (7)		
			Test I (4)	Assignment (5)	Attendance (6)			
Optional	HPALCT1351	मिलिन्दपञ्चो	20	12	08	40	60	100
	HPALCT1352	विसुद्धिमग्गो	20	12	08	40	60	100
	HPALCT1353	धम्मपद	20	12	08	40	60	100
Generic Electives	HPALET1351	उदानपालि	20	12	08	40	60	100
Vocational & Skill Enhancement Course	HPALVC1351	पालि भाषा व लिपि कौशल्य विकास	10	06	04	20	30	50
Ability Enhancement Course /Languages	--	--	--	--	--	--	--	--
Modern Indian languages (MIL)	--	--	--	--	--	--	--	--
Co-curricular Courses/Community Engagement Services (CC) (Basket 5)	HPALOJ1351	कार्यस्थळी प्रत्यक्ष प्रशिक्षण	20	12	08	40	60	100

**Swami Ramanand Teerth Marathwada University,
Nanded**

Faculty of Humanities. Major in Pali (DSC)

Under Graduate Third Year Programme, Semester V

Course Structure: Major DSC/ DSE/VSC/ FP

Teaching Scheme

(for 4 credits)

Course Code	Course Name (Paper Title)	Teaching Scheme (Hrs.)		Credits Assigned		
		Theory	CA	Theory	CA	Total
HPALCT1301	मिलिन्दपञ्चो	60	---	04	---	04
HPALCT1302	विसुद्धिमग्गो	60	---	04	--	04
HPALCT1303	धम्मपद	60	---	04	---	04
HPALET1301	खुदकपाठपालि	60	---	04	---	04
HPALFP1301	बुद्धपर्यटन स्थळे	60	---	04	---	04
(for 02 credits)						
Course Code	Course Name (Paper Title)	Teaching Scheme (Hrs.)		Credits Assigned		
		Theory	CA	Theory	CA	Theory
HPALVC1301	पालि भाषा व शिक्षण कौशल्य विकास	30	---	02	--	02

**Swami Ramanand Teerth Marathwada University,
Nanded**

Faculty of Humanities. Major in Pali (DSC)

Under Graduate Third Year Programme, Semester V

Course Structure: Major DSC/ DSE/VSC/ FP

Assessment Scheme

(for 4 credits)

Course Code (2)	Course Name (3)	Theory					ESE	Total [C ol (7+8)
		CA						
		Test I (4)	Assignm ent (5)	Atten dance (6)	Total Column No. 4+5+6 (7)			
HPALCT1301	मिलिन्दपञ्चो	20	12	08	40	60	100	
HPALCT1302	विसुद्धिमग्गो	20	12	08	40	60	100	
HPALCT1303	धम्मपद	20	12	08	40	60	100	
HPALET1301	खुद्दकपाठपालि	20	12	08	40	60	100	
HPALFP1301	बुद्धपर्यटन स्थळे	20	12	08	40	60	100	
(for 02 credits)								
HPALVC1301	पालि भाषा व शिक्षण कौशल्य विकास	10	06	04	20	30	50	

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded

Faculty of Humanities. Major in Pali (DSC)
Under Graduate Third Year Programme, Semester V

Paper Code: HPALCT1301, Title: मिलिन्दपञ्चो

(Optional)

Curriculum Details

Curriculum Details: for 4 Credits Sem. V

1. Course pre-requisite :

- बौद्ध धर्म आणि त्यातील मूलभूत संकल्पनांचे प्राथमिक ज्ञानाचा अभ्यास करणे
- पाली भाषेचा अभ्यास करणे
- प्राचीन भारतीय आणि सांस्कृतिक संदर्भाचा अभ्यास करणे

2. Course outcomes :

- बौद्ध तत्त्वज्ञानाचे मूलभूत तत्वे समजून घेण्यास मदत होते .
- तथागत भगवान बुद्धांच्या उपदेशातून वैज्ञानिक दृष्टीकोन स्पष्ट करता येतो.
- चिकित्सक विचारशक्ती प्रवृत्तीचा विकास होतो .
- अध्यात्मिक प्रगती साध्य करण्याकरिता मार्गदर्शन होते .
- या ग्रंथाद्वारे बौद्ध धर्माचा इतिहास आणि इतर संस्कृतीशी आलेला त्यांचा संबंध याविषयीची महत्वपूर्ण माहिती उपलब्ध होते .

3. Course objectives :

- एका अबौद्ध राजाचे प्रश्न आणि शंकांची निरसन करणे याद्वारे बौद्ध तत्त्वज्ञानातील तार्किकता आणि तर्कशुद्धता अधोरेखित करणे .
- मिलिंदाच्या प्रश्नांची उत्तरे देताना नागसेन यांनी दर्शविलेली प्रज्ञा आणि ज्ञान सिद्ध करणे .
- बौद्ध धर्म आणि त्याच्या तत्वाचा प्रसार करण्यास चालना देणे
- तथागत बुद्धांच्या उपदेशांचा अभ्यास करणे .

Paper Code : HPALCT1301

पेपरचे नांव : मिलिन्दपञ्चो

Curriculum Details: for 4 Credits Sem. V

Module no.	Unit no.	Topic	Hrs.Required to cover the contents (1 Hrs.=60 M.)
1.0		गद्य विभाग भाग १	15
	1.1	मिलिन्दपञ्चोचे स्थान व स्वरूप	
	1.2	मिलिन्दपञ्चोचे महत्त्व व भाषाशैली	
	1.3	रथूपमाय पुग्गल वीमंसन	
	1.4	वस्सगणन	
2.0		गद्य विभाग भाग २	15
	2.1	विमंसन	
	2.2	अनन्तकाय	
	2.3	पब्बज्ज	
	2.4	पटिसन्धि	
3.0		गद्य विभाग भाग ३	15
	3.1	योनिमोमनसिकार	
	3.2	मनसिकार लक्खण	
	3.3	सील लक्खण	
	3.4	सम्पसादन लक्खण सद्धा	
4.0		गद्य विभाग भाग ४	15
	4.1	सम्पक्खन्दन लक्खण सद्धा	
	4.2	विरिय लक्खण	
	4.3	सति लक्खण	
	4.4	समाधि लक्खण	
		Total	60

संदर्भ ग्रंथ :

- 1). पाली साहित्य का इतिहास ,भरतसिंह उपाध्याय ,हिंदी साहित्य संमेलन प्रयाग,
- 2) पाली मराठी कोश, बाबा भारती, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ प्रथम आवृत्ती 1987
- 3) मिलिंदप्रश्न, डॉ. विमलकीर्ती ,क्षितिज पब्लिकेशन डॉक्टर आंबेडकर कॉलनी लष्करी बाग नागपूर
- 4) मिलिंद प्रश्न, सदानंद स्थविर, सुगत प्रकाशन 780 नागपूर 21 ऑक्टोबर 1996
- ५) www.tipitaka.org
- 6) पाली साहित्याचा संक्षिप्त इतिहास, डॉ. बालाजी गव्हाळे ,शौर्य प्रकाशन लातूर.
- 7) पालीभाषा और साहित्य का इतिहास, प्रोफेसर भागचंद्र जैन, संमती प्राच्य शोध संस्थान नागपूर, 2016
- 8) पाली वाङ्मयाचे अंतरंग, डॉ. मालती साखरे,अलोक प्रकाशन नागपूर .

Faculty of Humanities
Paper Code: HPALCT1302 (Major), Title: विसुद्धिमग्गो
(Optional)
Curriculum Details
Curriculum Details: for 4 Credits Sem. V

1. Course pre-requisite :

- विसुद्धिमग्गो ग्रंथाचा परिचय करून देणे
- विसुद्धिमग्गो ग्रंथातील मानवी नितीमुल्य समजून घेणे.
- बुद्धकालीन मुलभूत तत्वे स्पष्ट करणे.

2. Course outcomes :

- समाजात पाली साहित्याची उपयुक्तता सांगता येते.
- तथागत भगवान बुद्धांच्या उपदेशातून शील, प्रज्ञा स्पष्ट करता येतो.
- बुद्ध विचारांचा प्रचार व प्रसार करता येतो.

3. Course objectives :

- विसुद्धिमग्गो ग्रंथातील संकल्पना स्पष्ट करणे.
- विसुद्धिमग्गो ग्रंथातील नैतिक मुल्यांचा अभ्यास करणे.
- विसुद्धिमग्गो ग्रंथातील शील, समाधी व प्रज्ञा यांचा अभ्यास करणे.

Paper Cod: HPALCT1302 (Major)

Title: विसुद्धिमग्गो -SEM- V

Curriculum Details: (for 4 Credits)

Module No.	UnitNo	Topic	Hrs. Required to cover the contents 1 Hrs.=60 M.
1.0			
	1.1	विसुद्धिमग्गो ग्रंथाचा परिचय	15
	1.2	विसुद्धिमग्गो ग्रंथाचे स्वरूप, विसुद्धिमग्गो ग्रंथाची रचना, वैशिष्ट्ये.	
	1.3	विसुद्धिमग्गो ग्रंथाचे महत्व	
	1.4	आचार्यबुद्धघोष	
2.0			
	2.1	सीलनिद्देशो) - निदानादिकथा(. सीलसरूपादिकथा	15
	2.2	सिलानिसंसकथा	
	2.3	सीलाचेलक्षण	
	2.4	सीलाचे महत्व	
3.0			
	3.1	सीलप्यभेदकथा) - शीलाचे प्रकार(	15
	3.2	सीलेककदुकानि	
	3.3	सीलन्तिकानि	
	3.4	शीलाचे सुपरिणाम व दुष्परिणाम	
4.0	4.1	सीलचतुक्कानि	15
	4.2	प्रज्ञा, सील, समाधी	
	4.3	ध्यानसाधना	
	4.4	पंचशील, निब्बान.	
		Total	60

संदर्भ ग्रंथ सूची

१. आचार्य बुद्धघोष. (1975). विसुद्धिमग्गो
२. स्वामीद्वारकादासशास्त्री - विसुद्धिमग्गो – बौद्धभारती प्रकाशन, वाराणसी
३. विसुद्धिमग्गो भाग दुसरा व तिसरा - प्रकाशन, पालि टेस्ट सोसायटी, इगतपुरी
४. भदन्त तिस्सवंस - विसुद्धिमग्गो

Faculty of Humanities
Paper Code: HPAICT1303 (Major), Title: धम्मपद
(Optional)
Curriculum Details
Curriculum Details: for 4 Credits Sem. V

Curriculum Details: for 4 Credits

1. Course pre-requisite:

- धम्मपद ग्रंथाचा परिचय करून देणे
- धम्मपद ग्रंथातील मानवी नितीमुल्य समजून घेणे.
- बुद्धकालीन मुलभूत तत्वे स्पष्ट करणे.

2. Course outcomes :

1. समाजात पाली साहित्याची उपयुक्तता सांगता येते.
2. तथागत भगवान बुद्धांच्या उपदेशातून वैज्ञानिक दृष्टीकोन स्पष्ट करता येतो.
3. बुद्ध विचारांचा प्रचार व प्रसार करता येतो.

3. Course objectives :

- धम्मपद ग्रंथातील संकल्पना स्पष्ट करणे.
- धम्मपदातील नैतिक मुल्यांचा अभ्यास करणे.
- धम्मपद ग्रंथातील सांस्कृतिक वारसा जतन करणे .
- तथागत बुद्धांच्या उपदेशांचा अभ्यास करणे .

PaperCode:HPALCT1303

पेपरचे नांव : धम्मपद V.Sem

Curriculum Details: for 4 Credits

Module no.	Unit no.	Topic	Hrs.Required to cover the contents (1 Hrs.=60 M.)
1.0		विभाग ०१	15
	1.1	धम्मपद ग्रंथ परिचय	
	1.2	धम्मपद ग्रंथाचे महत्व	
	1.3	धम्मपद ग्रंथाचे स्वरूप	
	1.4	धम्मपद ग्रंथाची भाषा शैली	
2.0		विभाग ०२	15
	2.1	पियवग्गो	
	2.2	कोधवग्गो	
	2.3	मल्लवग्गो	
	2.4	धम्मठुवग्गो	
3.0		विभाग 03-	15
	3.1	मग्गवग्गो	
	3.2	पकिन्नकवग्गो	
	3.3	निरयवग्गो	
	3.4	नागवग्गो	
4.0		सामान्य माहिती	15
	4.1	अर्हंत, शील, तृष्णा,	
	4.2	पवज्जा, भिक्खू,	
	4.3	श्रामणेर, चीवर,	
	4.4	बुद्ध, धम्म, संघ	
		Total	60

संदर्भ ग्रंथ

१. भरतसिंह उपाध्याय, पालि साहित्य का इतिहास, हिंदी साहित्य संमेलन, प्रयाग
२. भदन्त आनंद कौशल्यायन, धम्मपद, बुद्धभूमी प्रकाशन, नागपूर
३. प्राचार्य भदन्त खेमधम्मो, धम्मपद
४. धम्मपद मूळपालि, नवनालंदा महाविहार, बिहार

Faculty of Humanities
Paper Code: HPALET1301 (Elective), Title: खुद्दकपाठपालि
Curriculum Details
Curriculum Details: for 4 Credits Sem. V

1. Course Pre-requisite

1. खुद्दकपाठपालि ग्रंथाची ओळख करून देणे
2. खुद्दकपाठपालि ग्रंथातील तिसरण, पंचशील स्पष्ट करणे.
3. बौद्ध धर्म व तत्त्वज्ञानाची मूलभूत माहिती सांगणे.

2. Course Outcomes

- 1: खुद्दकपाठपालितील मूलभूत सुत्तांचे वाचन व अर्थ समजून घेतील
- 2: खुद्दकपाठपालि ग्रंथातील तिसरण व पंचशील स्पष्ट करता येते.
- 3: बौद्ध नैतिक मूल्यांची प्राथमिक समज विकसित होवू शकते.

3. Course Objectives (उद्दिष्टे)

1. खुद्दकपाठपालि ग्रंथाचा परिचय करून देणे
2. पाली वाचन व अनुवाद कौशल्य विकसित करणे
3. बौद्ध तत्त्वज्ञानाची जाणीव करून देणे
4. प्राचीन साहित्याबद्दल आवड निर्माण करणे

Paper Code : HPALET1301

B.A. (Elective – Pāli)

पेपरचे नांव : खुद्दकपाठपालि

Curriculum Details: for 4 Credits

Sem - V - Elective

Module no.	Unit no.	Topic	Hrs.Required to cover the contents (1 Hrs.=60 M.)
1.0		विभाग ०१	15
	1.1	खुद्दकपाठ ग्रंथाचा परिचय	
	1.2	खुद्दकपाठ ग्रंथाची रचना व वैशिष्ट्ये	
	1.3	सरणत्तयं (तिसरण)	
	1.4	दससिक्खापदं	
2.0		विभाग ०२	15
	2.1	द्वत्तिसाकारो	
	2.2	कुमारपञ्चो	
	2.3	मङ्गल सुत्तं	
	2.4	रतन सुत्तं	
3.0		विभाग ०३	15
	3.1	तिरोकुडु सुत्तं	
	3.2	निधिकण्ड सुत्तं	
	3.3	करणीया मेत्ता सुत्तं	
	3.4	कर्मसिद्धांत	
4.0		सामान्य माहिती	15
	4.1	चार ब्रम्हविहार	
	4.2	चार आर्यसत्य	
	4.3	आर्य अष्टांगिक मार्ग	
	4.4	प्रतित्य समुत्पाद	
		Total	

संदर्भ ग्रंथ :

- 1) भरतसिंह उपाध्याय ,पाली साहित्य का इतिहास , हिंदी साहित्य संमेलन, प्रयाग,
- 2) बाबा भारती, पाली मराठी कोशमहाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ
- 3) डॉ. विमलकीर्ती , मिलिंदप्रश्न, क्षितिज पब्लिकेशन डॉक्टर आंबेडकर कॉलनी लष्करी बाग नागपूर
- 6) डॉ. बालाजी गव्हाळे , खुद्दकपाठपालि, कनिष्क प्रकाशन, कोल्हापूर, २०२१.
- 7) प्रोफेसर भागचंद्र जैन, पालीभाषा और साहित्य का इतिहास, संमती प्राच्य शोध संस्थान नागपूर, 2016
- 8) डॉ. मालती साखरे, पाली वाङ्मयाचे अंतरंग, अलोक प्रकाशन नागपूर .

Faculty of Humanities

Paper Code : HPALVC 1301

पेपरचे नांव : पालि भाषा व शिक्षण कौशल्य विकास

Curriculum Details: for 2 Credits

1. Course pre-requisite :

- तथागत बुद्धांच्या उपदेशांचा अभ्यास करणे.
- पालि त्रिपिठकातील ग्रंथाचा परिचय करून घेणे.
- पालि अनुपिठकातील ग्रंथाचा परिचय करून घेणे.
- पालि भाषेतील वाचन व संवाद कौशल्य विकसित करणे,लेखन,
- बौद्ध विद्यापीठे व बौद्ध शिक्षण पद्धती समजून घेणे.

2. Course outcomes :

- पालिच्या विद्यार्थ्यांना पालि भाषेची वाचन व लेखन कसे करतात हे समजून घेणे.
- बौद्ध संस्कृतीची ओळख करून देणे.
- पालि भाषेतील ग्रंथाचा परिचय करून देणे.
- पालि भाषेतील वंदनेचा उच्चार शिकणे.

3. Course objectives :

- विद्यार्थ्यांना पालि भाषेची वाचन व लेखन करता येईल.
- पालि साहित्यातील नीती मूल्यांचा दैनंदिन जीवनात वापर करता येईल.
- पालि भाषा व ग्रंथाचा परिचय होतो.
- बौद्ध संस्कृतीची ओळख होते .
- प्राचीन बौद्ध विद्यापीठे व बौद्ध शिक्षण पद्धतीची ओळख होते.
- पालि भाषेतील ग्रंथाचा परिचय होतो .
- पालि भाषेतील वंदनेचा उच्चार शिकतो.

Faculty of Humanities
Paper Code : HPALVC1301
पेपरचे नांव : पालि भाषा व शिक्षण कौशल्य विकास ।

Curriculum Details: for 2 Credits

Module no.	Unit no.	Topic	Hrs. Required to cover the contents (1 Hrs.=60 M.)
1.0		पालिभाषा लेखन आणि वाचन ।	10
	1.1	पालि निबंध- पालीभाषा, भारत देशो, कसकोमम , महाविद्यालय	
	1.2	जातक कथा -कुटवाणिज्य वानरिंद , धम्मपद ग्रंथ वाचनचित्तवग्गो , यमकवग्गो-	
	1.3	पालि वंदना वाचन- बुद्ध, धम्म, संघ, पंचशील	
2.0		पालीग्रंथ परिचय ।	10
	2.1	त्रिपिटक ग्रंथ -सुत्तपिटक, विनयपिटक , अभिधम्मपिटक	
	2.2	अनुपिटक ग्रंथ- दीपवंस दाठावंस महावंस	
	2.3	अठुकथा ग्रंथ- बुद्धघोष अठुकथा	
3.0		बौद्ध विद्यापीठे व शिक्षण पद्धती ।	10
	3.1	बौद्ध शिक्षण पद्धतीचे स्वरूप व महत्त्व	
	3.2	बौद्ध विद्यापीठे - तक्षशिला, नालंदा, वल्लभ ओदन्तपुरी	
	3.3	बौद्ध विहार संकल्पना	
		Total	30

संदर्भ ग्रंथ :

01. जातक अटठकथा – संपा पालि) भदन्त आनंद कौसल्यायन.डॉ.– हिंदी
02. <https://tipitaka.org/deva>
03. दीपवंस विमल कीर्ती .डॉ .संपा -
04. महावंस विमल कीर्ती .डॉ .संपा -
05. पालि मराठी शब्दकोश - संपा बाबा भारती .
06. पालि हिंदी शब्दकोश -- संपा भदन्त आनंद.डॉ.कौसल्यायन
07. थेरीगाथा (मराठी) .डॉ.प्रा.शेषराव मेश्राम संपा--
08. धम्मपाद विमल कीर्ती .डॉ .संपा -
09. पालि अध्यापन मालती बोदेले .डॉ -
10. पालि वाक्यावाली प्रफुल्ल गडपाल .डॉ -
11. पालि कथितस्स मगदेसक बाळासाहेब भीमराव अंभोरे .डॉ .प्रा -
12. भारत मे शिक्षा एवं शैक्षणिक प्रणाली का विकास वीरेंद्र पांडे .डॉ -
13. बौद्ध शिक्षण पद्धती मोरे .शं.मा -
14. प्रारंभिक पालि लिली डे सिल्वा -
15. प्राचीन भारतीय बौद्ध विद्यापीठे इंगळे .आर .सी .प्रा -
16. आचरेसु पालि ऊके .ला .अ -
17. पालि निबंधावलीभाऊ कुऱ्हाडे .डॉ .प्रा .संपा -

Faculty of Humanities
Paper Code: HPALFP1301

पेपरचे नांव : बौद्ध पर्यटनस्थळे

Curriculum Details: for 4 Credits Sem V

1. Course pre-requisite:

- तथागत बुद्धांच्या जन्म स्थळाचा अभ्यास करणे.
- धम्मचक्रपवत्तन स्थळाचा अभ्यास करणे .
- तथागत बुद्धांच्या महापरिनिब्बाण स्थळाचा अभ्यास करणे
- प्राचीन बौद्ध लेण्याचा अभ्यास करणे.
- तथागातांनी उपदेशलेल्या स्थळांचा अभ्यास करणे.

2. Course outcomes :

- बौद्ध स्थळांना भेटी देऊन प्रत्यक्ष पाहणी करता येते.
- तथागतांना ज्ञानप्राप्तीचे स्थळाचा अभ्यास करता येते .
- बौद्ध स्थळांची ओळख होते.
- बौद्ध स्थळांना भेटी देऊन धम्मातील संकल्पना समजून घेता येते.

3. Course objectives :

- बौद्ध अनुयायी यांना अध्यात्मिक ज्ञानासाठी बौद्ध स्थळांना भेटी देणे.
- अध्ययन आणि अभ्यासासाठी विहार व विध्यापीठे यांना ज्ञाप्रदान करणे.
- सांस्कृतिक वारसा जतन करणे .
- तथागत बुद्धांच्या उपदेशांचा अभ्यास होतो.
- बौद्ध कला वस्तू कला चित्रकला हस्त कला इत्यादींचे जतन करणे,

Faculty of Humanities
Paper Code: HPALFP1301

पेपरचे नांव : बौद्ध पर्यटनस्थळे

Curriculum Details: for 4 Credits Sem V

Module no.	Unit no.	Topic	Hrs. Required to cover the contents (1 Hrs.=60 M.)
1.0		विभागो ०१	15
	1.1	लुम्बिनी बौद्ध स्थळ	
	1.2	बुद्धगया बौद्ध स्थळ	
	1.3	सारनाथ बौद्ध स्थळ	
	1.4	कुशीनारा बौद्ध स्थळ	
2.0		विभागो ०२	15
	2.1	अजिंठा बौद्ध स्थळांचा इतिहास	
	2.2	अजिंठा बौद्ध स्थळांचे महत्व	
	2.3	वेरूळ बौद्ध स्थळांचा इतिहास	
	2.4	वेरूळ बौद्ध स्थळांचे महत्व	
3.0		विभाग ०-३	15
	3.1	सांची बौद्ध स्थळांचा इतिहास	
	3.2	सांची बौद्ध स्थळांचे महत्व	
	3.3	श्रावस्ती बौद्ध स्थळांचा इतिहास	
	3.4	श्रावस्ती बौद्ध स्थळांचे महत्व	
4.0		विभाग ०४-	15
	4.1	कपिलवस्तू बौद्ध स्थळांचा इतिहास	
	4.2	कपिलवस्तू बौद्ध स्थळांचे महत्व	
	4.3	कोसंबी बौद्ध स्थळांचा इतिहास	
	4.4	कासंबी बौद्ध स्थळांचे महत्व	
		Total	60

संदर्भ ग्रंथ :

१. मालती बोदेले, अर्वाचील बौध्द स्थळे, नागपूर
२. प्रियसेन सिंह, भारत के प्रमुख बौध्द स्थळ
३. मा. म. देशमुख, प्राचीन भारताचा इतिहास
४. भरतसिंह उपाध्याय ,पाली साहित्य का इतिहास , हिंदी साहित्य संमेलन, प्रयाग,

Swami Ramanand Teerth
Marathwada University, Nanded – 431606

(Structure and Syllabus of Four Years Multidisciplinary Degree
Program with Multiple Entry and Exit Option)

UNDERGRADUATE PROGRAMME OF HUMANITIES

HPAL DSC PALI (SEM. VI)

(Department Specific Core) (Major)

Subject : Pali

जून -2026 पासून प्रारंभ W.e.f.-2026 – 2027(As per NEP-2020)

**Paper Code: HPALCT1351, Title: मिलिन्दपञ्चो
(Optional)**

Curriculum Details

Curriculum Details: for 4 Credits Sem. VI

1. Course pre-requisite :

- बौद्ध धर्म आणि त्यातील मूलभूत संकल्पनांचे प्राथमिक ज्ञानाचा अभ्यास करणे
- पाली भाषेचा अभ्यास करणे
- प्राचीन भारतीय आणि सांस्कृतिक संदर्भाचा अभ्यास करणे

2. Course outcomes :

- बौद्ध तत्त्वज्ञानाचे मूलभूत तत्वे समजून घेण्यास मदत होते .
- तथागत भगवान बुद्धांच्या उपदेशातून वैज्ञानिक दृष्टीकोन स्पष्ट करता येतो.
- चिकित्सक विचारशक्ती प्रवृत्तीचा विकास होतो .
- अध्यात्मिक प्रगती साध्य करण्याकरिता मार्गदर्शन होते .
- या ग्रंथाद्वारे बौद्ध धर्माचा इतिहास आणि इतर संस्कृतीशी आलेला त्यांचा संबंध याविषयीची महत्वपूर्ण माहिती उपलब्ध होते .

3. Course objectives :

- एका अबौद्ध राजाचे प्रश्न आणि शंकांची निरसन करणे याद्वारे बौद्ध तत्त्वज्ञानातील तार्किकता आणि तर्कशुद्धता अधोरेखित करणे .
- मिलिंदाच्या प्रश्नांची उत्तरे देताना नागसेन यांनी दर्शविलेली प्रज्ञा आणि ज्ञान सिद्ध करणे .
- बौद्ध धर्म आणि त्याच्या तत्त्वाचा प्रसार करण्यास चालना देणे
- तथागत बुद्धांच्या उपदेशांचा अभ्यास करणे .

Faculty of Humanities
Paper Code : HPALCT1501
पेपरचे नांव : मिलिन्दपञ्चो

Curriculum Details: for 4 Credits Sem. VI

Module no.	Unit no.	Topic	Hrs. Required to cover the contents (1 Hrs.=60 M.)
1.0		गद्य विभागो ०१	15
	1.1	पञ्जा लक्षण	
	1.2	नानाधम्मान एककिञ्च निष्पादन	
	1.3	अद्धानमूल	
	1.4	पुरिमकोटी	
2.0		गद्य विभागो ०२	15
	2.1	कोटिपञ्जायन	
	2.2	सङ्खार जायमान	
	2.3	भवन्तसङ्खारजायमान	
	2.4	वेदगू	
3.0		गद्य विभाग -03	15
	3.1	चक्खू विञ्जाणादि	
	3.2	फस्स लक्षण	
	3.3	वेदना लक्षण	
	3.4	सञ्जा लक्षण	
4.0		गद्य विभाग 04	15
	4.1	चेतना लक्षण	
	4.2	विञ्जाण लक्षण	
	4.3	वितक्क लक्षण	
	4.4	विचार लक्षण	
		Total	60

संदर्भ ग्रंथ :

- 1). पाली साहित्य का इतिहास ,भरतसिंह उपाध्याय ,हिंदी साहित्य संमेलन प्रयाग,
- 2)पाली मराठी कोश, बाबा भारती, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ प्रथम आवृत्ती 1987
- 3)मिलिंदप्रश्न, डॉ. विमलकीर्ती ,क्षितिज पब्लिकेशन डॉक्टर आंबेडकर कॉलनी लष्करी बाग नागपूर
- 4)मिलिंद प्रश्न, सदानंद स्थविर, सुगत प्रकाशन 780 नागपूर 21 ऑक्टोबर 1996
- ५)[www.tipitaka](http://www.tipitaka.org) org
- 6) पाली साहित्याचा संक्षिप्त इतिहास, डॉ. बालाजी गव्हाळे ,शौर्य प्रकाशन लातूर.
- 7)पालीभाषा और साहित्य का इतिहास, प्रोफेसर भागचंद्र जैन, संमती प्राच्य शोध संस्थान नागपूर, 2016
- 8)पाली वाङ्मयाचे अंतरंग, डॉ. मालती साखरे,अलोक प्रकाशन नागपूर .

Faculty of Humanities
Paper Code: HPALCT1352 (Major), Title: विसुद्धिमग्गो
(Optional)
Curriculum Details
Curriculum Details: for 4 Credits Sem. VI

1. Course pre-requisite :

- विसुद्धिमग्गो ग्रंथाचा परिचय करून देणे
- विसुद्धिमग्गो ग्रंथातील मानवी नितीमुल्य समजून घेणे.
- बुद्धकालीन मुलभूत तत्वे स्पष्ट करणे.

2. Course outcomes :

- समाजात पाली साहित्याची उपयुक्तता सांगता येते.
- तथागत भगवान बुद्धांच्या उपदेशातून शील, प्रज्ञा स्पष्ट करता येतो.
- बुद्ध विचारांचा प्रचार व प्रसार करता येतो.

3. Course objectives :

- विसुद्धिमग्गो ग्रंथातील संकल्पना स्पष्ट करणे.
- विसुद्धिमग्गो ग्रंथातील नैतिक मुल्यांचा अभ्यास करणे.
- विसुद्धिमग्गो ग्रंथातील शील, समाधी व प्रज्ञा यांचा अभ्यास करणे.

Faculty of Humanities
Paper Cod: HPALMT1352(Major)
Title: विसुद्धिमग्गो - SEM- VI

Curriculum Details: (for 4 Credits)

Module No.	UnitNo	Topic	Hrs. Required to cover the contents 1 Hrs.=60 M
1.0			
	1.1	विसुद्धिमग्ग ग्रंथाची ओळख , विसुद्धिमग्ग ग्रंथाचे पाली साहित्यामधील स्थान ,बुद्धाच्या धम्मामध्ये विसुद्धिमग्ग ग्रंथाचे महत्त्व	15
	1.2	आचार्य बुद्धघोष यांचे संक्षिप्त जीवन व चरित्र	
	1.3	आचार्य बुद्धघोष यांचे कार्य	
	1.4	धुतांगनिर्देशाचा अर्थ व स्वरूप	
2.0			
	2.1	धुतांगनिर्देश - धुतांगकथा	15
	2.2	तेरस धुतांगानि परिचय	
	2.3	पंसुकुलिकङ्गकथा	
	2.4	तेचीवरीकङ्गकथा	
3.0			
	3.1	खलुपच्छाभक्तिकाङ्गकथा	15
	3.2	सपदानचारिकङ्गकथा	
	3.3	आरण्यकाङ्गकथा	
	3.4	यथासंस्थारिकाङ्गकथा	
4.0			
	4.1	एकासनिकङ्गकथा	15
	4.2	रुक्खमूलिकङ्गकथा	
	4.3	सातविसुद्धि, कर्म,चार आर्यसत्य,	
	4.4	प्रतित्यसमुत्पाद, विपश्यना,	
		Total	60

संदर्भ ग्रंथ सूची

१. आचार्य बुध्दघोष. (1975). विसुद्धिमग्गो
२. स्वामीद्वारकादासशास्त्री - विसुद्धिमग्गो - बौद्धभारतीप्रकाशन, वाराणसी
३. विसुद्धिमग्गो भाग दुसरा व तिसरा - प्रकाशन, पालि टेस्ट सोसायटी, इगतपुरी
४. भदन्त तिस्सवंस - विसुद्धिमग्गो

Faculty of Humanities
Paper Code: HPAICT1353 (Major), Title: धम्मपद
(Optional)
Curriculum Details
Curriculum Details: for 2 Credits Sem. VI

Curriculum Details: for 4 Credits

1. Course pre-requisite:

- धम्मपद ग्रंथाचा परिचय करून देणे
- धम्मपद ग्रंथातील मानवी नितीमुल्य समजून घेणे.
- बुद्धकालीन मुलभूत तत्वे स्पष्ट करणे.

2. Course outcomes :

4. समाजात पाली साहित्याची उपयुक्तता सांगता येते.
5. तथागत भगवान बुद्धांच्या उपदेशातून वैज्ञानिक दृष्टीकोन स्पष्ट करता येतो.
6. बुद्ध विचारांचा प्रचार व प्रसार करता येतो.

3. Course objectives :

- धम्मपद ग्रंथातील संकल्पना स्पष्ट करणे.
- धम्मपदातील नैतिक मुल्यांचा अभ्यास करणे.
- धम्मपद ग्रंथातील सांस्कृतिक वारसा जतन करणे .
- तथागत बुद्धांच्या उपदेशांचा अभ्यास करणे .

PaperCode:HPALCT1353
पेपरचे नांव : धम्मपद Sem. VI

Curriculum Details: for 2 Credits

Module no.	Unit no.	Topic	Hrs.Required to cover the contents (1 Hrs.=60 M.)
1.0		विभाग ०१	08
	1.1	धम्मपद ग्रंथाचे पालि साहित्यातील स्थान	
	1.2	धम्मपद ग्रंथाचे महत्व	
	1.3	धम्मपद ग्रंथाची भाषाशैली व नैतिक मुल्य	
2.0		विभाग ०२	08
	2.1	तन्हावग्गो	
	2.2	भिक्षूवग्गो	
	2.3	ब्राम्हणवग्गो १ ते २३ गाथा	
3.0		विभाग 03-	08
	3.1	चित्तवग्गो	
	3.2	पुप्फवग्गो	
	3.3	बुद्धवग्गो	
4.0		सामान्य माहिती	06
	4.1	विपश्यना	
	4.2	प्रज्ञा	
	4.3	मैत्री, करुणा, मुदिता, उपेक्षा	
		Total	30

संदर्भ ग्रंथ

५. भरतसिंह उपाध्याय, पालि साहित्य का इतिहास, हिंदी साहित्य संमेलन, प्रयाग
६. भदन्त आनंद कौशल्यायन, धम्मपद, बुद्धभूमी प्रकाशन, नागपूर
७. प्राचार्य भदन्त खेमधम्मो, धम्मपद
८. धम्मपद मूळपालि, नवनालंदा महाविहार, बिहार

Faculty of Humanities
Paper Code: HPALCT1354 (Major), Title: पालि साहित्य व ज्ञानप्रणाली
(Optional)
Curriculum Details
Curriculum Details: for 4 Credits Sem. VI

Curriculum Details: for 4 Credits

1. Course pre-requisite:

- पालि साहित्याचा परिचय करून देणे
- आधुनिक काळात ज्ञानप्रणाली समजून घेणे.
- बुद्धकालीन मुलभूत तत्वे स्पष्ट करणे.

2. Course outcomes :

7. समाजात पाली साहित्याची उपयुक्तता सांगता येते.
8. तथागत भगवान बुद्धांच्या उपदेशातून वैज्ञानिक दृष्टीकोन स्पष्ट करता येतो.
9. बुद्ध तत्वज्ञानाचा प्रचार व प्रसार करता येतो.

3. Course objectives :

- पालि साहित्यातील संकल्पना स्पष्ट करणे.
- नवीन शैक्षणिक दृष्टीकोणतून नैतिक मुल्यांचा अभ्यास करणे.
- बुद्ध तत्वज्ञानाचा अभ्यास करणे .
- तथागत बुद्धांचे उपदेश समाजापर्यंत पोहंचविणे.

Paper Code:HPALCT1354

पेपरचे नांव : पालि साहित्य व ज्ञानप्रणाली **Sem. VI**

Curriculum Details: for 2 Credits

Module no.	Unit no.	Topic	Hrs.Required to cover the contents (1 Hrs.=60 M.)
1.0		विभाग ०१	08
	1.1	तिपिटक ग्रंथ परिचय	
	1.2	तिपिटक ग्रंथाचे महत्व व वैशिष्ट्ये	
	1.3	तिपिटक ग्रंथाची भाषाशैली व आधुनिक महत्व	
2.0		विभाग ०२	08
	2.1	पालि साहित्य व मानवी मूल्ये	
	2.2	पालि साहित्य व स्त्रीवादी दृष्टीकोण	
	2.3	पालि साहित्य व पर्यावरण	
3.0		विभाग - ०२	08
	3.1	बौद्ध ज्ञानमीमांसा	
	3.2	चार आर्यसत्ये	
	3.3	अष्टांगिक मार्ग	
4.0		सामान्य माहिती	06
	4.1	विपश्यना	
	4.2	जिशीक्षा – शील, समाधी व प्रज्ञा	
	4.3	बौद्ध शिक्षणपध्दती	
		Total	

संदर्भ ग्रंथ

१. भरतसिंह उपाध्याय, पालि साहित्य का इतिहास, हिंदी साहित्य संमेलन, प्रयाग
२. भदन्त आनंद कौशल्यायन, पालि साहित्य का इतिहास, बुध्दभूमी प्रकाशन, नागपूर
३. प्राचार्य भदन्त खेमधम्मो, धम्मपद
४. धम्मपद मूळपालि, नवनालंदा महाविहार, बिहार
५. पालि मराठी कोश, बाबा भारती, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ
६. पालि साहित्याचा संक्षिप्त इतिहास, डॉ. बालाजी गव्हाळे ,शौर्य प्रकाशन लातूर.
७. पालिभाषा और साहित्य का इतिहास, प्रोफेसर भागचंद्र जैन, संमती प्राच्य शोध संस्थान नागपूर,
८. पालि वाङ्मयाचे अंतरंग, डॉ. मालती साखरे,अलोक प्रकाशन नागपूर .

Faculty of Humanities

Paper Code: HPALET1351 (Elective), Title: उदानपालि

Curriculum Details: for 4 Credits Sem. VI

1. Course pre-requisite :

- बौद्ध धर्म आणि त्यातील मूलभूत संकल्पनांचे प्राथमिक ज्ञानाचा अभ्यास करणे
- पाली भाषेचा अभ्यास करणे
- प्राचीन भारतीय आणि सांस्कृतिक संदर्भाचा अभ्यास करणे

2. Course outcomes :

- बौद्ध तत्त्वज्ञानाचे मूलभूत तत्वे समजून घेण्यास मदत होते .
- तथागत भगवान बुद्धांच्या उपदेशातून वैज्ञानिक दृष्टीकोन स्पष्ट करता येतो.
- चिकित्सक विचारशक्ती प्रवृत्तीचा विकास होतो.
- अध्यात्मिक प्रगती साध्य करण्याकरिता मार्गदर्शन होते .

3. Course objectives :

- बौद्ध तत्त्वज्ञानातील तार्किकता आणि तर्कशुद्धता अधोरेखित करणे.
- बौद्ध धर्म आणि त्याच्या तत्त्वाचा प्रसार करण्यास चालना देणे.
- तथागत बुद्धांच्या उपदेशांचा अभ्यास करणे .

(Elective)
Paper Code: HPALET1351
Title : उदानपालि SEM- VI
Curriculum Details: (for 4 Credits)

Module No.	UnitNo	Topic	Hrs. Required to cover the contents 1 Hrs.=60 M
1.0			
	1.1	पठमबोधिसुत्त (बोधिवग्गो)	15
	1.2	दुतियबोधिसुत्त (बोधिवग्गो)	
	1.3	ततियबोधिसुत्त (बोधिवग्गो)	
	1.4	बाहियसुत्त (बोधिवग्गो)	
2.0			
	2.1	सुप्पवासासुत्त) मुचलिन्दवग्गो(	15
	2.2	भद्वियसुत्त) मुचलिन्दवग्गो(	
	2.3	नन्दसुत्त (नन्दवग्गो)	
	2.4	सिप्पसुत्त (नन्दवग्गो)	
3.0			
	3.1	मेघियसुत्त (मेघियवग्गो)	15
	3.2	नागसुत्त (मेघियवग्गो)	
	3.3	सुप्पबुद्धकुट्टीसुत्त (सोणवग्गो)	
	3.4	सोणसुत्त (सोणवग्गो)	
4.0			
	4.1	चुन्दसुत्त) पाटलिगामियवग्गो(	15
	4.2	पाटलिगामियसुत्त) पाटलिगामियवग्गो	
	4.3	विसाखासुत्त) पाटलिगामियवग्गो	
	4.4	दुतियदब्बसुत्त) पाटलिगामियवग्गो	
		Total	60

संदर्भ ग्रंथ :

- १(उदानपालि मूळ पालि नवनालंदा महाविहार नालंदा बिहार
- २(उदान पालि सुभाष आठवले.डॉ,
- ३(उदान पालि स्वामी द्वारकादास शात्री चौखंबा प्रकाशन वाराणसी,
- ४) पालि साहित्य का इतिहास ,भरतसिंह उपाध्याय ,हिंदी साहित्य संमेलन प्रयाग,
- ५) पालि मराठी कोश, बाबा भारती, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ प्रथम आवृत्ती
1987
- ६) www.tipitaka.org
- ७) पालि साहित्याचा संक्षिप्त इतिहास, डॉ. बालाजी गव्हाळे ,शौर्य प्रकाशन लातूर.

Faculty of Humanities
Paper Code : HPALVC1351
पेपरचे नांव : पालि भाषा व लिपि कौशल्य विकास
Curriculum Details: for 2 Credits

1. Course pre-requisite :

- तथागत बुद्धांच्या उपदेशांचा अभ्यास करणे.
- पालिची लिपी धम्मलिपी विषयी जाणून घेणे.
- पालि त्रिपिटकातील तथागातांची नैतिक शिकवण समजावून सांगणे.
- पालि भाषेची धम्मलिपी)ब्राह्मी लिपी(वाचता व लिहिता येणे.

2. Course outcomes :

- पालिच्या विद्यार्थ्यांना पालि भाषेची वाचन व लेखन कसे करतात हे समजून घेणे.
- पालिच्या विद्यार्थ्यांना धम्म लिपी)ब्राह्मणी लिपी(कसे वाचता व लिहितात हे समजून घेणे.
- बौद्ध संस्कृतीची ओळख करून देणे.
- पालि भाषेतील ग्रंथाचा परिचय करून देणे.
- पालि भाषेतील वंदनेचा उच्चार शिकणे.

3. Course objectives :

- विद्यार्थ्यांना पालि भाषेची वाचन व लेखन करता येईल.
- विद्यार्थ्यांना पालि भाषेची धम्म लिपी ब्राह्मणी लिपी वाचता व लिहिता येईल.
- पालि साहित्यातील नीती मूल्यांचा दैनंदिन जीवनात वापर करता येईल.
- बौद्ध संस्कृतीची ओळख होते .
- प्राचीन बौद्ध लेण्यांची ओळख होते.
- पालि भाषेच्या विद्यार्थ्यांमध्ये पालितून वाचन, संवाद, लेखन कौशल्याचा विकास होतो.
- पालितील भाषेतील वाचन कौशल्य शिकतो.

Faculty of Humanities

Paper Code : HPALVC 1351

पेपरचे नांव : पालि भाषा व लिपि कौशल्य विकास ।

Curriculum Details: for 2 Credits

Module no.	Unit no.	Topic	Hrs.Required to cover the contents (1 Hrs.= 60 M.)
1.0		पालि भाषेच्या धम्म लिपीचे लेखन आणि वाचन ।	10
	1.1	धम्म लिपीचा इतिहास	
	1.2	धम्म लिपीची वर्णमाला	
	1.3	आधुनिक मराठी नावांचे धम्मलिपित रूपांतर करणे	
2.0		पालि संवाद आणि व्याकरण ।	10
	2.1	संवाद कौशल्य- भेट संवाद माणवक च अज्झापाको च,	
	2.2	दैनंदिन वस्तुची पालित नावे लिहिणे निवडक नावे -	
	2.3	जातककथांचे मराठीत भाषांतर - निवडक उतारे	
	2.4	पालि भाषेतून टायपिंग करणे-निवडक उत्तरे	
3.0		बौद्ध लेणी व पर्यटन ।	10
	3.1	बौद्ध लेणी- अजिंठा, वेरूळ, छत्रपती संभाजीनगर, खरोसा	
	3.2	शिलालेखांचे वाचन- अशोकाचे शिलालेख	
	3.3	बौद्ध लेण्यांतील चित्रकला- अजिंठा लेणी	
		Total	30

संदर्भ ग्रंथ :

01. जातक अटठकथा – संपा पालि) भदन्त आनंद कौसल्यायन.डॉ.– हिंदी
02. <https://tipitaka.org/deva>
03. प्रारंभिक पालि- लिली डे सिल्वा
04. इयं धम्मलिपी अनिर्वाण दाश.संपा डॉ -
05. पालि मराठी शब्दकोश — संपा बाबा भारती .
06. पालि हिंदी शब्दकोश -- संपा भदन्त आनंद.डॉ.कौसल्यायन
07. धम्मलिपी – संपा सिद्धार्थ गजभिये.प्रा.
- 08 धम्मपद . संपा. विमलकीर्ती पालि) नागपूर,— मराठी
- .09 पालि वाक्यावाली- डॉ. प्रफुल्ल गडपाल
- .10पालि कथितस्स मगदेसक- प्रा. डॉ. बाळासाहेब भीमराव अंभोरे
- .11 आचरेसु पालि- अ. ला .ऊके
- .12पालिनिबंधावली- संपा. प्रा. डॉ. भाऊ कुऱ्हाडे

Faculty of Humanities
Paper Code: HPALOJ1351 (Major), Title: कार्यस्थळी प्रत्यक्ष प्रशिक्षण (OJ)
(Optional)
Curriculum Details
Curriculum Details: for 4 Credits Sem. VI

Curriculum Details: for 4 Credits

1. Course pre-requisite:

- पालि साहित्य व बौध्द तत्वज्ञान परिचय करून देणे
- आधुनिक काळात तत्वज्ञानाचे आकलण वाढविणे.
- बुद्धकालीन व आधुनिक बौध्द महाविहारांचा अभ्यास करणे.

2. Course outcomes :

- समाजात पाली साहित्याची उपयुक्तता सांगता येते.
- तथागत भगवान बुद्धांच्या उपदेशातून वैज्ञानिक दृष्टीकोन स्पष्ट करता येतो.
- पालि विषयातील व्यवहार कौशल्य आत्मसात करेल.
- बौध्द व भारतीय ज्ञान परंपरेचे सखोल आकलन प्राप्त करेल.
- रोजगार व व्यवसाय क्षमता निर्माण करेल.

3. Course objectives :

- पालि साहित्य व बौध्द संकल्पना स्पष्ट करणे.
- नवीन शैक्षणिक दृष्टीकोणतून नैतिक मुल्यांचा अभ्यास करणे.
- अनुवाद, संशोधन व दस्तऐवज कौशल्य विकसित करणे .
- रोजगार व व्यवसाय क्षमता निर्माण करणे.

Paper Code:HPAL0J1351

पेपरचे नांव : कार्यस्थळी प्रत्यक्ष प्रशिक्षण (OJ) Sem. VI

Curriculum Details: for 4 Credits

Module no.	Unit no.	Topic	Hrs.Required to cover the contents (1 Hrs.=60 M.)
1.0		कार्यस्थळाचा परिचय	15
	1.1	कार्यस्थळाचा प्रारंभीक परिचय व दिशा दर्शन	
	1.2	बौद्ध महाविहार	
	1.3	पालि बौद्ध अध्ययन केंद्र	
	1.4	संशोधन केंद्र	
2.0		क्षेत्रीय प्रशिक्षण व संस्थात्मक संलग्नता	15
	2.1	ग्रंथालय परिसर व पालि साहित्य	
	2.2	प्रकाशन संस्था व पालि साहित्य	
	2.3	शैक्षणिक संस्था (शाळा व महाविद्यालये)	
	2.4	डिजिटल पालि प्रकल्प	
3.0		कौशल्य विकास व उपयोजित पध्दती	15
	3.1	प्रत्यक्ष कार्यस्थळी वाचन व अर्थस्पष्टीकरण	
	3.2	बौद्ध संग्रहालये	
	3.3	पालि ग्रंथाचे अनुवाद	
	3.4	पालि साहित्याचे अध्ययन व अध्यापन	
4.0		अहवाल लेखन व मूल्यमापन	15
	4.1	सांस्कृतिक वारसा केंद्रे	
	4.2	सेमिनार व मौखिक परिक्षेचा अहवाल	
	4.3	प्रत्यक्ष कार्य व दैनंदिन नोंद	
	4.4	प्रशिक्षण अहवाल व मार्गदर्शकाचे मूल्यमापन	
		Total	60

**कार्यस्थळी प्रत्यक्ष प्रशिक्षणाला गेल्यानंतर खालील आवश्यक कागदपत्रे
(Required Documents)**

1. Joining Letter (रूजू पत्र)
2. Attendance Certificate (अपस्थीति प्रमाणपत्र)
3. Supervisor Evaluation Report (पर्यवेक्षकाचे मूल्यमापन अहवाल)
4. Logbook (Daily Activities) (दैनंदिनी नोंद)
5. Final Project Report (अंतिम प्रकल्प अहवाल)

(OJT/ Internship बाबतच्या विद्यापीठाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार सर्व आवश्यक बाबीचे पालन करा.)

Distribution and Evaluation of Course Assessment

A. Continuous Assessment (CA) (40% of Maximum Marks):

Test I	Assignment	Attendance	Total (1+2+3)
1	2	3	4
20	12	08	40

This will form 40% of the Maximum Marks and will be carried out throughout the semester. It may be done by conducting **One Test and One Assignment and overall attendance marks**. Total of marks scored in these one tests, one assignment and overall attendance marks of a theory paper will make CA.

B. End Semester Assessment (60% of the Maximum Marks):

1.	Work Report Submission	-	30 Marks
2.	Presentation	-	10 Marks
3.	Viva-voce	-	20 Marks
	Total	-	60 Marks